

הרחבת גבולות הסוגיא (מקבילות)

כיצד מתמודדים האמוראים עם 'סתירות' בין מקורות תנאיים ו/או עם דעתו של אמורא הסותרת את דעתו של תנא?

להלן מעט מן השיטות האמוראיות והמשמעות המתודולוגית הנגזרת מהן:

(א): ייחוס 'הסתירה' לשני מקורות תנאיים חלוקים

כאשר מתגלה סתירה בין דעתו של אמורא לדעתו של תנא, מה שאינו אפשרי, ינסה הבבלי לסמוך את דעת האמורא על דעת תנא החלוק עם התנא דידן. המחלוקת האמוראית הינה 'המשך' של המחלוקת התנאית כאשר כל אחד מן האמוראים מייצג דעה של התנא 'שלו' בהתאם.

(ב): ביטול הסתירה

על ידי הגהה בנוסח המסורת (=שבשתא, חסורי מחסרא)

(ג): נסיונות הכרעה בשיטות הרמנויטיות

הבבלי ינתח מקור מסוים (מסורת, שמועה) בשלל טכניקות הרמנויטיות כדי להכריע בין המקורות.

(ד): הרמוניזציה

ההרמוניזציות התלמודיות הן הצעות פרשניות לביטול סתירות בין מקורות. ההרמוניזציה המוצעת הינה במקום, בזמן, ובמיוחד בייחוס הסתירה ל'מקרים שונים'. ההרמוניזציה, במיוחד זו האחרונה, נסמכת ונתמכת לרוב מדיוקים לשוניים בטקסט של המקורות.

להלן מס' דוגמאות להבהרת הנושא:

א. דוגמה מס' 1: הקבלה מתוחכמת ורבת שלבים

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף כא עמוד ב

מתני'. הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, מפני שהן מועדין. הכלב שנטל חררה והלך לגדיש, אכל החררה והדליק הגדיש - על החררה משלם נזק שלם, ועל הגדיש משלם חצי נזק.

גמ'. טעמא דקפצו, הא נפלו - פטור, אלמא קסבר: תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור. תניא נמי הכי: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, נפלו - פטורין. הניחא למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור, אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר?

ההלכה ברישא של המשנה על פי 'טבלת רכיבי הטיעון' הינה כך :

המוסר	המקרה	'הקביעה'	הנימוק
סתם משנה	"הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים"	"משלם נזק שלם"	"מפני שהן מועדין"

שלבי הדיון בסוגיא התלמודית

שלב א: על בסיס עיקרון 'הדווקאות' קובע הסתמא בבבלי כי: 'הכלב והגדי שנפלו מראש הגג ושברו את הכלים - פטור'. ובלשון הסתמא: "טעמא דקפצו, הא נפלו - פטור".

שלב ב: "אלמא קסבר: תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור". על בסיס הדיוק בשלב א, מסיק הסתמא כי סתם משנה מבסס את ההלכה המנוסחת בלשון קזואיסטית על עיקרון משפטי, לפיו: "תחלתו בפשיעה וסופו באונס - פטור". הפשיעה מתבטאת בהעלאה (או במציאות) של 'כלב וגדי', בעלי חיים קופצניים 'על ראש הגג', מה שעלול לגרום להם לקפוץ לחצר השכן ולשבור את כליו. על עצם המציאות הנ"ל אין דרך לחייב את בעל הכלב והגדי, אלא אם כן הם הזיקו. או אז, מתברר למפרע, כי היתה 'פשיעה' בעצם המציאות הנ"ל. מן המשנה עצמה, באופן ישיר, ובלא עיקרון הדווקאות, אין ללימוד עיקרון משפטי זה שהרי המשנה עצמה דנה בתחילתו בפשיעה (=כלב וגדי על ראש הגג) וסופו בפשיעה (=שקפצו מראש הגג), ועל כגון דא, אין מחלוקת. הדיוק - "טעמא דקפצו, הא נפלו - פטור", מאפשר ללימוד מן המשנה באופן עקיף את העיקרון המשפטי המצוי במחלוקת: "תחלתו בפשיעה וסופו באונס".

שלב ג: "תניא נמי הכי: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, נפלו-פטור". הבחנה מפורשת זו בין קפצו לנפלו לקוחה מן הברייתא המצוטטת על ידי הבבלי. ברייתא זו, אפשר שהיא התוספתא המקבילה שזו לשונה:

תוספתא, מסכת בבא-קמא (ליברמן), פרק ב

"הכלב והגדי שנפלו והזיקו הרי אלו פטורין, קפצו והזיקו הרי אלו חייבין".

כאן, מקום לשאלה: מה תפקידו של שלב ג בדיון? מן ההיבט המתודולוגי, הברייתא המצוטטת על ידי הבבלי (=התוספתא?) מלמדת אותנו שלשה דברים: **האחד:** הדיוק בלשון המשנה שיוצר הבחנה בין 'קפצו' ל'נפלו' מוזכר במפורש במקור תנאי מקביל. **השני:** ב'נפלו' ושברו את הכלים: פטורין. הדיוק בלשון המשנה יכול רק לקבוע כי ב'נפלו' 'אינו חייב', אבל הוא אינו יכול לקבוע שהוא פטור. המקור המקביל קובע במפורש, 'נפלו - פטורין'. **השלישי:** אפשר ממקור זה ללימוד באופן ישיר, שלא כמו ממשנתנו את העיקרון המשפטי: "תחלתו בפשיעה וסופו באונס-פטור".

ב. דוגמה מס' 2: התייחסות 'סלקטיבית' למקורות מקבילים

משנה מסכת בבא מציעא פרק ב

[ג] מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו, אם מגולה נוטל ומכריז. מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו, מחציו ולפנים של בעל הבית, אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך הבית, הרי אלו שלו :

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף כה עמוד ב

גמרא. מאי טעמא? דאמרין: הני אינש אצנעינהו, ואי שקיל להו - לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו.

ואמאי? ליהוי קשר סימנא! - אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: במקושרין בכנפיהן, דכולי עלמא הכי מקטרי להו.

וליהוי מקום סימן! - אמר רב עוקבא בר חמא: במדדין. אי במדדין - מעלמא אתו, ומותרין! - איכא למימר מעלמא אתו, ואיכא למימר אינש אצנעינהו, והוה ליה ספק הינוח, ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: כל ספק הינוח - לכתחילה לא יטול, ואם נטל - לא יחזיר.

מצא כלי באשפה, מכוסה לא יגע בו מגולה - נוטל ומכריז. ורמינהו: מצא כלי טמון באשפה - נוטל ומכריז, שכן דרך אשפה לפנות!

אמר רב זביד: לא קשיא: הא - בכובי וכסי, הא - בסכיני והמניק. בכובי וכסי - לא יגע, בסכיני והמניק - נוטל ומכריז.

רב פפא אמר: הא והא בכובי וכסי, ולא קשיא; כאן - באשפה העשויה לפנות, כאן - באשפה שאינה עשויה לפנות.

אשפה העשויה לפנות אבידה מדעת היא! - אלא, באשפה שאינה עשויה לפנות, ונמלך עליה לפנותה.

בשלמא לרב פפא - היינו דקתני שכן דרך אשפה לפנות, אלא לרב זביד מאי שכן דרך אשפה לפנות? - שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים.

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ב

מצא באישפה חייב להכריז שדרך האשפה להיטלטל.

ברישא של המשנה שתי הלכות: האחת בעניין 'גוזלות מקושרין' שנמצאו 'אחר הגפה' או אחר 'הגדר' או ב'שבילין שבשדות'. ההלכה השניה עוסקת במציאת כלי באשפה. להלכה זו שני 'מקרים' שונים ושתי 'קביעות' בהתאם. נסכם הלכות אלו ב'טבלת רכיבי הטיעון':

מס' הלכה	המוסר	'המקרה'	'הקביעה'	הנימוק
1	סתם משנה	"המוצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין, או בשבילין שבשדות"	"הרי זה לא יגע בהן"	אין
2	סתם משנה	"מצא כלי באשפה, אם מכוסה"	"לא יגע בו"	אין
3	סתם משנה	"[מצא כלי באשפה] אם מגולה"	"נוטל ומכריז"	אין
תוספתא				
4	סתם תוספתא	"מצא באשפה"	"חייב להכריז"	"שדרך האשפה להיטלטל"

לחלק מן ההלכות (1) ו(2) שברישא של המשנה מצאנו מקבילה בתוספתא:

תוספתא מסכת בבא מציעא (ליברמן) פרק ב

אי זו היא אבידה? מצא קרדום באסרטה וטלית באסרטה ופרה רועה בין הזרעים הרי זו אבידה. טלית מונחת בצד הגדר, וחבית מונחת בין הגדר, וחמור רועה בין עשבים, אין זו אבידה. מצאן שלשה ימים זה אחר זה הרי זה אבידה.

בסוגיא התלמודית, איננו מוצאים התייחסות למקבילה זו. נציג את שתי ההלכות שנראות כמבוססות על אותו עיקרון משפטי:

משנה

הלכה	המוסר	'המקרה'	'הקביעה'	הנימוק
1	סתם משנה	"המוצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרין, או בשבילין שבשדות"	"הרי זה לא יגע בהן"	אין

תוספתא

הלכה	המוסר	'המקרה'	'הקביעה'	הנימוק

אין	"אין זו אבידה"	"מצא... טלית מונחת בצד הגדר"	סתם תוספתא	5
-----	----------------	------------------------------	---------------	---